

Микитюк О. Л.

*аспірант кафедри управління фінансово-економічною безпекою
Університету економіки та права «КРОК»*

Mykytiuk O. L.

*Aspirant of Financial and Economic Security Management Department
„KROK” University*

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

WAYS OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC SECURITY OF BUSINESS ENTITIES IN LEASING TRANSACTIONS

Анотація. У статті розглянуто основні проблеми розвитку економічної безпеки суб'єктів господарювання при здійсненні лізингових операцій. Проаналізовано найбільш суттєві фактори, що стримують розвиток лізингу в Україні. Досліджено зарубіжний і вітчизняний досвід забезпечення економічної безпеки. Особлива увага зосереджується на розкритті ключових вимог до системи економічної безпеки суб'єктів господарювання при здійсненні лізингових операцій. Визначено та обґрунтовано шляхи розвитку та підвищення ефективності.

Ключові слова: економічна безпека, система економічної безпеки, суб'єкти господарювання, фінансовий сектор, лізингові операції.

Вступ та постановка проблеми. Прагнення України ввійти до єдиного економічного європейського простору вимагає підвищення уваги до економічної безпеки суб'єктів господарювання. Слід відмітити, що в умовах мінливого ринкового середовища ефективно функціонування суб'єктів господарювання при здійсненні лізингових операцій потребує надійної системи економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні дослідники звернулися до проблем забезпечення економічної безпеки української економіки порівняно нещодавно.

Дослідження теоретичних і практичних аспектів економічної безпеки суб'єктів господарювання знайшли відображення у працях таких вітчизняних учених, як: А. Шаваєв [17], Л. Бендіков, В. Іванов, В. Приков, В. Ярочкін [19], Л. Шваб [18], А. Могильний, О. Соснін [14], П. Пригунов, Й. Петрович, А. Кіт, О. Семенів [7], З. Манів, І. Луцький [10], С. Покропивний [6], А. Калина [8], Є. Крихтін, Є. Олейніков [11], О. Долженков, Ж. Жуковська, О. Головченко [4], І. Чумарін [16], О. Грунін, О. Бондаренко [2].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Враховуючи всебічний ґрунтовний аналіз стану та проблем організаційної системи економічної безпеки суб'єктів господарювання при здійсненні лізингових операцій, вищенаведені дослідження потребують подальшого поглиблення та вивчення.

Метою статті є виявлення основних проблем розвитку організаційної системи економічної безпеки суб'єктів господарювання при здійсненні лізингових операцій та визначення шляхів розвитку та підвищення ефективності.

Викладення основного матеріалу дослідження. Як правило, нерозуміння місця економічної безпеки для багатьох суб'єктів господарювання призводить до того, що наявні ресурси та резерви не використовувались повною мірою [1, с. 49]. Як результат топ-менеджмент володіє обмеженою інформацією про фінансовий та господарський стан суб'єкта господарювання, про його конкурентоспроможність на ринку та перспективи успішного розвитку. Саме з цієї причини рішення щодо технологічної та

фінансової адаптації суб'єкта господарювання до нового ринкового середовища виявляються випадковими і необґрунтованими.

Оцінити перспективи зростання і розвитку суб'єкта господарювання, розробити його тактику і стратегію не можна без системи управління економічною безпекою. Економічну безпеку суб'єктів господарювання доцільно розглядати з двох позицій [12, с. 50]:

– з позиції власної безпеки щодо збереження цілісності суб'єкта господарювання як системи. Це потребує визначення оптимальної структури органів управління, чіткого розподілу їх функцій на всіх рівнях, застосування найбільш доцільних методів управління.

– з позиції, що суб'єкт господарювання повинен враховувати можливість створювати небезпеку іншим суб'єктам: державі, фірмам, особам. Інакше кажучи, суб'єкт господарювання повинен турбуватися не тільки про безпеку для себе, а й для інших.

Таким чином, управляти економічною безпекою суб'єктів господарювання при здійсненні лізингових операцій – це, передусім, усувати або пом'якшувати організаційні, соціальні, правові, технічні та інші суперечності, які виникають у ході діяльності. Управляти економічною безпекою – це означає формувати такий загальний стан підприємства, який дозволяє здійснювати власну політику господарювання і функціонування [13, с. 337].

Об'єктивна оцінка впливу навколишнього середовища на суб'єктів господарювання при здійсненні лізингових операцій необхідна для створення надійної системи безпеки його господарської діяльності. При цьому від результатів цієї роботи залежить ефективність гарантування безпеки бізнесу. Навколишнє мікро- і макросередовище може бути сприятливим або створювати небезпеку, загрозу для суб'єктів господарювання.

У цілому можна стверджувати, що однією з основних причин низької інноваційної активності українських підприємств виступає погіршення їх матеріально-технологічного стану та нестача фінансових ресурсів для

забезпечення інноваційної діяльності. Усе це нерозривно пов'язано з небезпечним падінням обсягів реальних вкладень інвестиційних ресурсів у інноваційні проекти. Основним джерелом фінансування інновацій у промисловості виступають власні кошти промислових підприємств. Також дослідження інноваційної діяльності вітчизняних підприємств у період економічної кризи показало, що фактично всі підприємства відчувають вагому нестачу власних коштів – основного джерела інноваційного розвитку – для забезпечення навіть поточної господарської діяльності, а загальний рівень інноваційної активності має тенденцію до стрімкого зниження. Крім того, використання лише внутрішніх джерел, навіть в умовах стабільності економіки, знижує ефективність власних коштів підприємств. Виходячи з цього, лізинг повинен стати особливо важливим елементом в інвестиційному механізмі інноваційного розвитку вітчизняних підприємств. Цим підтверджується обґрунтована необхідність лізингу як актуальної форми інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, яка дозволяє вирішувати існуючі проблеми у промисловому комплексі, що пов'язані з недосконалістю складу промисловості, низьким рівнем інноваційної активності, зношеністю основних виробничих фондів та консервативним технологічним укладом [9, с. 110].

При цьому варто говорити не тільки про активне використання лізингової технології на сучасному етапі розвитку економічних відносин, а передусім про глибоке науково-методичне забезпечення економічної безпеки лізингових відносин в інвестиційно-інноваційному механізмі.

Розвиток лізингу в Україні стримують проблеми, до яких слід віднести:

- неврегульованість законодавчого забезпечення, що знаходить свій прояв у існуванні правових програм та недосконалості окремих складових лізингової діяльності;
- недостатність довгострокових фінансових ресурсів на внутрішньому ринку України;

- неузгодженість податкової політики. Режим оподаткування ПДВ лізингової діяльності є дискримінаційним у порівнянні з банківською діяльністю, незважаючи на те, що фінансовий лізинг, як і банківське кредитування, є фінансовою послугою, а лізингодавці несуть більше ризиків, ніж банки. Має місце невідповідність строків податкової амортизації предметів лізингу строкам їх корисного використання, особливо щодо лізингових активів, що належать до 3-ї групи основних засобів. Податкові обмеження щодо віднесення на валові витрати коштів, які витрачаються на страхування лізингових активів, суттєво збільшують ризики лізингодавців;

- низька обізнаність з питань лізингу серед представників малого та середнього бізнесу та обмежена кількість кваліфікованих кадрів у сфері лізингу;

З огляду на вищезазначене, основними напрямками у сфері розвитку фінансового лізингу повинні стати:

- актуалізація фінансового та цивільного законодавства щодо лізингу, інтеграція національного лізингового законодавства у міжнародне;
- створення умов для запровадження механізму рефінансування портфелів лізингових угод;
- активізація використання учасниками інфраструктури ринку лізингу та її розвиток;
- впровадження лізинговими компаніями сучасних систем управління ризиками;
- розширення можливостей використання бюджетними установами галузей соціальної інфраструктури (медицина, комунальне господарство, освіта та наука) інвестиційного механізму лізингу для оновлення основних засобів;

- створення умов для зростання фінансової стійкості лізингодавців, збільшення їх капіталізації;

- організація підготовки в навчальних закладах спеціалістів з питань лізингу.

Державна політика щодо ринку лізингових послуг має бути спрямована на те, щоб фінансовий лізинг став важливим інструментом технічного переоснащення підприємств, розвитку сільського господарства, житлово-комунального господарства, а також малого та середнього бізнесу.

Ключовими заходами щодо розвитку мають стати:

- удосконалення загального та спеціального законодавства з питань лізингу, зокрема, усунення неточностей і протиріч між нормами Цивільного та Господарського кодексів України та інших законів України;

- ініціювання зміни до Закону України «Про фінансовий лізинг» з метою поліпшення механізму проведення операцій фінансового лізингу, захисту прав та інтересів сторін лізингової угоди;

- ініціювання зміни до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» з метою приведення його норм у відповідність до норм цивільного законодавства. Запровадження механізму інвестиційно-орієнтованої політики податкової амортизації для основних засобів виробничого призначення (3-я група основних фондів) при одержанні їх у фінансовий лізинг. Зняття обмеження щодо віднесення на валові витрати вартості страхування предметів лізингу. Усунення надмірного оподаткування нерезидентів, які здійснюють лізингову діяльність в Україні [9, с. 112].

Таблиця 1 [3, с. 110] демонструє позитивний ефект, який би отримав лізингоотримувач внаслідок скорочення власних витрат через взаємний поділ податкових пільг. Припустимо, що лізингодавець отримує фінансові пільги при здійсненні витрати, які становлять 1 000 дол. США на 31.12.2015 р. Лізингові платежі здійснюються протягом 5 років авансово. Вартість коштів для лізингодавця складає 12%. Маржа становить 5%. Річна процентна ставка (APR) – це вартість перерахованих на річну основу витрат лізингоотримувача щодо фінансування лізингової операції.

Перший рядок в таблиці представляє собою безпосередню відсоткову ставку за кредитом.

Законодавчі норми фінансового лізингу повинні бути змінені, щоб дозволити лізингодавцеві застосовувати ці пільги. Будь-яка втрата негайного покриття його витрат зробить операцію економічно неефективною з точки зору лізингоотримувача. Через високі процентні ставки залишкові суми при операціях лізингу можуть виявитися недотягненими.

Таблиця 1

**Фінансовий лізинг
при застосуванні податкових норм**

Податкові норми	Лізинговий платіж	Річна процентна ставка (APR)
Основа без застосування податку – безпосередній кредит	267,18	17%
Прискорена амортизація для групи 3	260,47	15,28%
Норма про списання 25% вартості	260,14	15,19%
50% на рік, років 1/2	249,58	12,48%
Немає покриття витрат	333,64	35%
Прикінцеве покриття витрат	278,66	20%

– ініціювання змін до Закону України «Про податок на додану вартість», спрямованих насамперед на врегулювання питання оподаткування відсотків та комісій, що сплачуються у складі лізингового платежу при фінансовому лізингу;

– ініціювання змін до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг», що передбачатимуть удосконалення регулювання діяльності учасників ринку лізингу;

– розробка законодавства щодо створення позабюджетних місцевих цільових фондів, призначених для довгострокового (3–5 років) фінансування оновлення основних засобів у галузях соціальної інфраструктури (охорона здоров'я, комунальне господарство) іншими, ніж купівля, інвестиційними механізмами;

– ратифікація Конвенції УНІДРУА «Про міжнародні права на мобільне обладнання» та Кіотської Конвенції «Про спрощення та гармонізацію митних процедур»;

– завершення процедур приєднання до конвенцій УНІДРУА «Про міжнародний факторинг» та «Про міжнародний фінансовий лізинг»;

– приєднання до Конвенції ЮНСІТРАЛ «Про відступлення дебіторської заборгованості у міжнародній торгівлі»;

– розробка механізмів рефінансування портфелів лізингових угод, зокрема через процедури їх продажу та сек'юритизації (стандартизації лізингових угод з наступним випуском цінних паперів під забезпечення пакетів стандартизованих лізингових угод), застосування лізингу в державних інвестиційних проєктах;

– розробка та впровадження податкових пільг фінансування лізингових операцій;

Сьогодні можна виділити лише пільги на страхування за лізинговим договором. Витрати на страхування не підлягають віднесенню до валових витрат, якщо перевищують 5% загальних витрат (за винятком обов'язкових видів страхування). Згідно з п. 1.4. ст. 1 Закону України «Про податок на додану вартість» передача лізингових активів лізингоотримувачу за договором операційного лізингу не вважається поставкою товару й на нього не нараховується ПДВ. При цьому ПДВ нараховується на лізингові платежі за договором оперативного лізингу та на операції з імпорту товарів за договором міжнародного лізингу, включаючи й саму передачу лізингових активів. Зазначимо також: Закон України «Про фінансовий лізинг» визначає, що з моменту початку дії лізингової угоди сторони можуть розглядати фінансовий лізинг як оперативний [9, с. 113].

– стимулювати збільшення термінів дії лізингових угод. У вітчизняній практиці переважають договори середньострокової дії, на відміну від зарубіжних компаній, де лізингові угоди укладаються на довгостроковий термін;

– розвиток інфраструктури ринку та розповсюдження інформації й реклами щодо лізингових послуг. Інфраструктура лізингового ринку повинна включати широкую мережу лізингових компаній, консалтингові фірми, інформаційну систему, банківські установи, маркетингові компанії, страхові й рекламні послуги, а також структури збуту та ін. Недостатній інфраструктурний розвиток ринку лізингу спричиняє інші проблеми – недостатню інформованість потенційних споживачів лізингових послуг;

– зниження залежності вітчизняного лізингового ринку від імпорту. Сьогодні близько 80% лізингових операцій є операціями міжнародного лімінгу;

– поряд із державним регулюванням ринку лізингових послуг повинно здійснюватися саморегулювання через саморегулювні організації чи інші об'єднання професійних учасників. Такі об'єднання повинні створюватися для захисту інтересів учасників лізингового ринку;

– зацікавленість банків у довгостроковому кредитуванні лізингових угод;

– забезпечення достатньої фінансова стійкості лізингодавців;

– організація підготовки фахівців з питань лізингу у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти на підставі укладених договорів з підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами;

– розробка та розповсюдження серед суб'єктів господарювання науково-практичного коментаря до законодавства України з питань лізингу та створення консультативного центру для потенційних та існуючих учасників ринку лізингу, передусім, представників малого та середнього бізнесу.

Отже, розв'язання цих проблем потребує комплексного підходу й можливе лише за умови прийняття урядом програми розвитку ринку лізингових послуг.

У програмі слід передбачити механізм підвищення ефективності надання лізингових послуг через консультативні центри, які матимуть функції безкоштовної допомоги потенційним клієнтам щодо пошуку найоптимальнішої схеми лізингу. На базі такого центру лізингові компанії можуть створити лізинговий супермаркет. Однею з особливостей такої форми роботи є те, що на одному майданчику клієнт може отримати декілька варіантів пропозицій щодо можливостей лізингу, а також супутні послуги (консультаційні, юридичні, страхові та ін.). При цьому лізингові компанії створюють спільну базу даних клієнтів, а компанія-лізингодавець повинна буде виплатити комісійні тій лізинговій компанії, яка внесла дані клієнта до бази даних.

Фінансування як самої програми розвитку ринку лізингових послуг, так і створення консультативних центрів має здійснюватися частково за рахунок державного бюджету, зацікавлених підприємств і компаній, а також за можливої участі у фінансуванні міжнародних фінансових організацій.

Забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання при здійсненні лізингових операцій, як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід, – процес, який вимагає:

– безперервного прогнозування можливих загроз;

– обґрунтування і реалізації найраціональніших форм, методів, способів і шляхів створення, вдосконалення і розвитку системи економічної безпеки;

– постійного контролю і управління нею;

– належного рівня підготовки співробітників організації по дотриманню ними всіх встановлених правил, направлених на забезпечення безпеки.

Найбільший ефект досягається тоді, коли всі засоби, методи і заходи, які використовуються, об'єднуються в єдиний цілісний механізм – систему економічної безпеки суб'єктів господарювання, яка в змозі захистити свої структурні підрозділи, співробітників, зберегти і ефективно використовувати фінансові, матеріальні та інформаційні ресурси.

До системи економічної безпеки пред'являються певні вимоги:

– здійснюватися безперервно;

– в межах певного підприємства повинна забезпечуватися не тільки функціональна самостійність процесу забезпечення безпеки, але і інтегрованість даної системи в решту виробничих систем;

– бути добре спланованою;

– заборонені заходи втілюються в життя з достатнім ступенем наполегливості;

– захищати те, що доцільно захищати з економічної точки зору;

– заходи безпеки повинні перекривати шляхи загроз незалежно від місця їх можливої дії.

Система економічної безпеки суб'єктів господарювання при здійсненні лізингових операцій, як і будь-яка інша система, повинна мати певні види власного забезпечення, спираючись на які вона буде здатна виконати свою цільову функцію.

Висновки. Державна політика щодо ринку лізингових послуг має бути спрямована на те, щоб фінансовий лізинг став важливим інструментом технічного переоснащення підприємств, розвитку сільського господарства, житлово-

комунального господарства, а також малого та середнього бізнесу. Розв'язання ключових проблем потребує комплексного підходу й можливе лише за умови прийняття урядом програми розвитку ринку лізингових послуг.

Найбільший ефект досягається тоді, коли всі засоби, методи і заходи, які використовуються, об'єднуються в єдиний цілісний механізм – систему економічної безпеки суб'єктів господарювання, яка в змозі захистити свої структурні підрозділи, співробітників, зберегти і ефективно використовувати фінансові, матеріальні і інформаційні ресурси.

Список використаних джерел:

1. Ареф'єва О.В. Наукові основи формування економічної безпеки підприємств / О.В. Ареф'єва // Недержавна система безпеки підприємства як суб'єкт національної безпеки України. – К.: Вид-во Європ. ін-ту, 2001. – 480 с.
2. Бондаренко О.М. Показники, критерії та методи оцінки економічної безпеки авіакомпаній / О.М. Бондаренко // Наукові праці ОНАЗ : періодичний наук. зб. з радіотехніки і телекомунікацій, електроніки та економіки в галузі зв'язку. – Одеса, 2003. – С. 59–64.
3. Внукова Н.Н. Финансовый лизинг стран СНГ / Н.Н. Внукова // Банкир. – 2004. – № 1. – С. 380.
4. Долженков О.Ф. Особливості гарантування економічної безпеки підприємницької діяльності в ринкових умовах : [монографія] / [О.Ф. Долженков, Ж.О. Жуковська, О.М. Головенко]; за ред. О.Ф. Долженкова. – Одеса : ОЮІ ХНУВС, 2007. – 208 с.
5. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства : [навч. пос.] / Л.І. Донець, Н.В. Вашенко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
6. Економіка підприємства : [підручник] / за заг. ред. С.Ф. Покропивного. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2005. – 528 с.
7. Економіка підприємства : [підручник] / [Й.М. Петрович, А.Ф. Кіт, О.М. Семенів та ін.] ; за заг. ред. Й.М. Петровича. – Львів : Новий Світ–2000, 2004. – 680 с.
8. Калина А.В. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / [А.В. Калина, А.А. Котвицький, О.З. Стожок]. – К. : Знання України, 2007. – 324 с.
9. Ларіонова Л.Д. Лізинг і розвиток фінансового сектора / Л.Д. Ларіонова // Фінанси України. К., 2008. – № 2. – С. 109–113.
10. Манів З.О. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / З.О. Манів, І.М. Луцький. – 2-е вид., перероб. – К. : Знання, 2006. – 580 с.
11. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е.А. Олейникова. – М. : Бизнес-школа «Интел-синтез», 1997. – 278 с.
12. Ревенчук Н.Й. Умови формування системи управління економічною безпекою малого підприємства України / Н.Й. Ревенчук // Соціально-економічна ефективність державного управління: теорія, методологія та практика: Матеріали щорічн. наук-практ. конф. – Львів: ЛІДУ УАДУ, 2003. – Ч.2. – С. 337–338.
13. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : [монографія] / Н.Й. Реверчук. – Львів: ЛБІ: НБУ, 2004. – 195 с.
14. Соснин А.С. Менеджмент безопасности предпринимательства : [учебн. Пособие] / А.С. Соснин, П.Я. Прыгунов. – К. : Изд-во Европ. ун-та, 2004. – 357 с.
15. Соціальна політика та економічна безпека / [О.М. Головінов, М.С. Горожанкіна, Л.І. Дмитриченко та ін.] ; під заг. ред. С.І. Крихтіна. – Донецьк : Каштан, 2004. – 335 с.
16. Чумарин И.Г. Что такое кадровая безопасность компании? / И.Г. Чумарин // Кадры предприятия. – 2003. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.poteri.net/publikatsii/kadry-predpriyatiya-2-2003.htm>.
17. Шаваев А.Г. Криминологическая безопасность негосударственных объектов экономики / А.Г. Шаваев. – М. : ИНФРА-М, 1995. – 126 с.
18. Шваб Л.І. Економіка підприємства : [навч. посібник] / Л.І. Шваб. – Житомир : ЖДТУ, 2004. – 459 с.
19. Ярочкин В.И. Система безопасности фирмы / В.И. Ярочкин. – М. : Ось-89, 2003. – 352 с.

Аннотация. В статье рассмотрены основные проблемы развития экономической безопасности субъектов хозяйствования при осуществлении лизинговых операций. Проанализированы наиболее существенные факторы, сдерживающие развитие лизинга в Украине. Исследован зарубежный и отечественный опыт обеспечения экономической безопасности. Особое внимание сосредоточивается на раскрытии ключевых требований к системе экономической безопасности субъектов хозяйствования при осуществлении лизинговых операций. Определены и обоснованы пути развития и повышения эффективности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, система экономической безопасности, субъекты хозяйствования, финансовый сектор, лизинговые операции.

Summary. The article deals with the main problems of economic security of business entities in the implementation of leasing operations. Analyzed the most important factors constraining the development of leasing in Ukraine. Studied foreign and domestic experience of economic security. Particular attention is focused on the discovery of the key requirements for the system of economic security of business entities in the implementation of leasing operations. Identified and justified the development and efficiency.

Keywords: economic security, economic security, economic entities, financial services, leasing operations.